GUNNAR DAL

LEITIN AÐ ADITI

INDVERSK HEIMSPEKI

ÚR SÖGU HEIMSPEKINNAR

FYRSTA BÓK

Prentsmiðja Jóns Helgasonar

Af þessari bók eru útgefin 25 tölusett og árituð eintök og er þetta 19 eintakið.

Gunnar Dal

EF TIL ERU algild sannindi, verða þau að vera jafnsönn í dag og á morgun. — Ef til er sönn heimspeki, verður hún að standast tímans tönn, vera sú sama í dag og fyrir þúsundum ára og enn hin sama í lífi óborinna kynslóða.

Trúarbrögð og helgisiðir breytast og hverfa. Trúin hverfur ekki. Menningarríki rísa á gröfum gleymdra þjóða til þess eins að hrynja sjálf. — En menningin lifir og endurfæðist með nýjum þjóðum og nýjum tímum. Listaverk glatast en listin lifir. Stjórnmálakerfi, sem hófust í líki stórra drauma og hárra hugsjóna, vinna hlutverk sitt og er kollvarpað fyrr eða síðar. En andinn, sem bak við þau stendur, hinn eilífi draumur um hið fullkomna samfélag mannfólksins og hinn fullkomna heim, glatast ekki, en hefur aðeins hamskipti.

Í hinum ytri heimi hverfuleikans „ber allt úr stað og skorðum". Hinn innri veruleiki, sem stendur að baki þess heims, er sannur, heimur hinna algildu sanninda. Sterk og oftast blind ástríða, til að leita þess dularfulla afls að baki tilverunnar, brýzt á öllum tím-

um fram í trú, bókmenntum og listum. Hugsanir hinna fáu stóru anda, sem túlkað hafa sinn innri raunveruleika í stað þess að gerast yfirborðsleg tízkufyrirbrigði síns tíma, fyrnast ekki og missa ekki gildi sitt. Dýpsta eðli manna er klettur, sem straumur tímans heldur að eilífu áfram að brotna á.

Taki maður sér í hönd bók, sem skráð er af Vesturlandabúa og fjallar um sögu heimspekinnar, sést, að sú saga hefst jafnan í Grikklandi og er síðan rakin þaðan vestur á bóginn. Dvalizt er um stund í miðaldamyrkri Rómaborgar og þaðan enn haldið í vestur og norður til Frakklands, Þýzkalands og Englands síðari alda. Þar með er þeirri sögu lokið.

Þessir söguritarar vita ekki eða vilja ekki vita, að erfitt er að benda á nokkra hugmynd í samanlagðri sögu vestrænnar heimspeki, sem ekki var rædd og gefið nafn á sanskrit og pali, áður en menn á Vesturlöndum þekktu orðið heimspeki.

Trúarbrögð eru sögð fóstra heimspekinnar. Það er kunnara en frá þurfi að segja, að öll meiri háttar trúarbrögð heimsins eru runnin upp í austri. Það væri þess vegna kynlegt, ef

hin forna menning austursins, sem fætt hefur af sér trúarbragðahöfunda eins og Krist, Búdda, Múhammeð og Lao Tze, ætti sér enga heimspeki, eins og margir Vesturlandabúar virðast álíta. Menn vanmeta jafnan það, sem þeir þekkja ekki eða skilja ekki.

Til eru líka þeir menn í Austurlöndum, sem af sömu ástæðum gera sig seka um að vanmeta heimspeki Vesturlanda. Ganga sumir svo langt að fullyrða, að á Vesturlöndum hafi aldrei verið til neinir heimspekingar, aðeins prófessorar í heimspeki.

Þetta gagnkvæma vanmat byggist einnig að verulegu leyti á því, að á Indlandi t.d. hefur heimspeki aðra merkingu en á Vesturlöndum. Orðabókarmaðurinn getur því hæglega með því að gefa hinu vestræna hugtaki nægilega þrönga merkingu „sannað", að engin heimspeki sé til á Indlandi, og með sama orðhengilshætti getur Brahmaninn „sannað", að engin heimspeki sé til með vestrænum þjóðum. Hér er þetta hugtak, h e i m s p e k i, notað í það rúmri merkingu, að það nái yfir allt það, sem stærst og bezt hefur verið hugsað á þessari jörð.

Á Vesturlöndum er heimspeki kölluð p h i l o-

s o p h i a — vinur vizkunnar. Leiðarstjarna hennar er skynsemin. Á Indlandi er heimspeki nefnd sanskrítarorðinu a n u i k s i k i. Það merkir að horfa yfir og inn í alla hluti. Hinn innri veruleiki lífsins er höfuðviðfangsefni hennar. Hún er aldrei eingöngu leikur skynseminnar, heldur á hún sér alltaf þann tilgang að bæta og fullkomna líf manna.

Á vesturlöndum er heimspeki bundin saman í kerfi, s y s t e m. Það orð er fyrst notað af Aristoteles og merkir að tengja hluti saman í rökrétt samhengi. Í indverskri heimspeki er notað orðið d a r s a n a. Það orð merkir að horfa, ígrunda, rýna inn í dýpsta eðli allra hluta og inn í leyndardóm síns eigin innra eðlis, þar sem sagt er, að ljós heimsins búi. Á Vesturlöndum láta menn sér aftur á móti að jafnaði nægja að safna litasamstæðum af yfirborði tilverunnar í heimsmynd sína.

Af þessu leiðir, að á Vesturlöndum er um mörg heimspekikerfi að ræða. Í meginatriðum eru þessi kerfi í fullkominni andstöðu hvert við annað. Hver heimspekingur er þar miðdepill heimspeki sinnar. Hver heimspekingur kemur þar fram með sitt eigið kerfi og leggur jafnan áherzlu á að koma fram með

eitthvað nýtt, vera frumlegur og í andstöðu við eldri stefnur. Heimspeki hins vestræna heimspekings byggist öll á skynjun hans, skynsemi, tilfinningalífi og eigin persónuleika. Engir tveir menn skynja fullkomlega það sama. Skynsemi manna er misjöfn og persónuleiki og tilfinningalíf ólíkt hjá ólíkum mönnum. Af þessu leiðir að niðurstöður vestrænna heimspekinga verða jafnólíkar og það, sem þær byggjast á: skynjun, skynsemi tilfinningalíf og persónuleiki.

Margir gáfaðir menn á Vesturlöndum hafa því hafnað metafysikinni, þar sem engum hinna miklu heimspekinga ber saman, og snúið augliti sínu til vísindanna.

En stjörnuhröp eru einnig tíð á himni vísindanna. Fáar kenningar þurfa þar að kemba hærurnar. Nýjar uppgötvanir afsanna þar fyrri kenningar. Þær síðustu eru jafnan taldar hinar merkustu. Þess vegna tölum við um þróun vísindanna. En vísindin ná aðeins til hins ytri heims mannlegrar skynjunar og mannlegrar skynsemi. Í indverskri heimspeki er álitið, að innsæi, er sé ofar skynseminni, standi sannleikanum nær en hin þrönga skynsemi manna, sem þekkir hús sitt að vísu nákvæmlega, en

hefur engan glugga til að horfa út um! Hversu vel sem þetta hús kann að vera upplýst af lampa skynseminnar og þó hver kvistur þess sé kannaður undir smásjá vísindanna, telur indversk heimspeki, að það sé þó aðeins fangelsi, sem skilur sálina frá hinum miklu víðáttum lífsins, sem liggja ofar takmörkunum skynseminnar.

Í stað þess að safna aðeins litasamstæðum og geislabrotum á yfirborði lífsins, leitast indverskur heimspekingur við að þekkja þá sól, sem er orsök þessa ljósflæðis hinnar miklu elfar og sameiginleg uppspretta alls ljóss. Skynsemin getur ekki farið þá leið. Hún getur aðeins þekkt yfirborðið. Hins vegar er því haldið fram, að allt í tilverunni eigi sér hliðstæðu í manninum. Hinn innri veruleiki tilverunnar er hinn sami þáttur og hinn innri veruleiki mannsins. Þess vegna er aðeins hægt að afla hinnar sönnu þekkingar með því að leysa úr læðingi leynd öfl, sem með manninum búa, og þegar hin dýpsta vitund manna er vakin, getur hún og hún ein skynjað þann veruleika. Aðeins sá, sem náð hefur þessu marki, getur talið sig heimspeking á Indlandi. Sagt er, að þeir, sem komast upp á þennan tind vitund-

arinnar, sjái allir sama landslagið. Lýsingar þeirra á þessu útsýni eru ekki allar eins, líkt og tveir vegfarendur lýsa sama byggðarlagi á ólíkan hátt, eftir því á hvaða stigi athyglisgáfa og frásagnarhæfileiki þeirra stendur, en þeim ætti þó að bera saman í aðalatriðum.

Af þessum ástæðum er í 6000 ára sögu indverskrar heimspeki aðeins um eitt heimspekikerfi að ræða, á Vesturlöndum aftur á móti mörg og gerólík, eins og áður er sagt. Ekki svo að skilja, að öllum hinum mörgu heimspekingum Indlands beri saman í einstökum atriðum. Fræðimenn kunna skil á tugum indverskra heimspekistefna og hópa, og rita margir ýtarlega um skoðanamun þeirra. — En þessi skoðanamunur er aðeins á yfirborðinu og snertir aðallega smærri atriði. Hin fimm grundvallaratriði indverskrar heimspeki eru sameiginleg öllum hinum „sex kerfum" og viðurkennd af nær öllum indverskum heimspekingum.

Þessi fimm höfuðatriði eru kenningin um karma eða lögmál orsaka og afleiðinga, endurholdgunarkenningin um þróun mannsins, kenningin um maya, veröld hverfulleikans, kenningin um að til sé nirv-

ana, og mukti eða frelsun sálarinnar og lausn undan fjötrum hinnar lægri náttúru.

Þessar grundvallarniðurstöður indverskrar heimspeki eru settar fram í Vedabókum. Þær eru hinn rauði þráður Upanishadanna, og þeim er ekki hafnað í Búddatrú.

Þessar heimspekilegu niðurstöður runnu saman við skáldskap og goðafræði, og ríktu sem kynlegt sambland af djúphyggju og hindurvitnum. — Þegar tímar liðu, þótti nauðsynlegt að greina heimspekina frá skáldskapnum og þjóðsögunum, og hin sex viðurkenndu heimspeki„kerfi" Indlands urðu til. En eins og áður er sagt — hið vestræna kerfi, systema, á ekkert sameiginlegt með því, sem kallað er heimspekikerfi darsana á Indlandi. — Þessi sex indversku darsana eru aðeins eitt kerfi eða eins og sex kapítular í sömu bók. Þau eiga öll sameiginlegan grundvöll. Þau viðurkenna öll Vedabækurnar og byggjast á heimspeki Upanishadanna. Segja má, að þau hafi með sér verkaskiptingu og deili hinni gömlu heimspeki á milli sín þannig að hvert darsana tekur fyrir ákveðna hlið hennar.

Nyaya-heimspekin (höfundur þess talinn Gotama) fjallar þannig um þær leiðir, sem

færar eru mönnum til að afla sér hinnar sönnu þekkingar og skilja eðli hins innri veruleika.

Vaisesika-heimspekin (höfundur hennar er Kanada) fjallar um vef tilverunnar, sem Kanada telur ofinn úr níu þáttum. Vaisesika fjallar þannig um tilveruna í heild og sambandið milli guðs og veraldarinnar.

Samkhya-heimspekin (höfundur Kapila) telur aftur á móti, að tilveran sé ekki ofin úr níu þáttum eins og Kanada hélt fram, heldur tuttugu og fimm. Kapila tekur til meðferðar þróun heimspekilegra hugmynda um hinn innri veruleika. Það er táknrænt fyrir hina sex darsana, að þótt Kanada tali þannig um að tilveran sé ofin úr níu þáttum, en Kapila tali um tuttugu og fimm, er ekki um neinn árekstur að ræða. — Kapila heldur aðeins áfram þeirri sundurgreiningu, sem Kanada byrjar á, líkt og atómsérfræðingur tekur við hinni gömlu kenningu um að molekúl sé byggt upp af atómum. Hann er ekki andvígur þessari kenningu, en heldur sundurgreiningunni áfram og bætir við að skipta megi atóminu í elektrónur, protónur og nevtrónur.

Yoga-heimspekin (höfundur Patanjali) kennir, hvernig menn geti öðlazt beina innri reynslu

í heimi hins yfirskilvitlega með aðferðum yoga-vísindanna. Það fjallar því um sambandið milli einstaklingsins og hins innri veruleika.

Mimansa-heimspekin (höfundur Jaimini) fjallar um karma; lögmál orsaka og afleiðinga, eða sambandið milli breytni og hins innri veruleika.

Uttara Mimansa eða Vedanta (höfundur Badaryanas) er síðasta rannsókn og lokaniðurstöður um hin fimm eldri darsana.

Þessi leit Indverjans að hinu yfirskilvitlega er tilgangslaus í augum Vesturlandabúa, ekki sízt eftir að Kant komst að þeirri niðurstöðu, að ómögulegt væri að ná neinni yfirskilvitlegri þekkingu, að slík heimspekileg sannindi yrðu aldrei fundin með beinni reynslu og því sé metafysikin þegar bezt lætur aðeins ósannaðar getgátur. Margir Vesturlandabúar hafa því neitað að trúa, að að baki „efnis“ og „hugar“ sé annar raunveruleiki, sem bæði þessi fyrirbrigði eiga rætur í. Þeir viðurkenna aðeins það, sem sannað verður vísindalega.

Á Austurlöndum telja menn aftur á móti, að sú sönnun, sem byggð er á skynjun hinna ytri skynfæra og rökum skynseminnar, sé lítils virði í leit hinnar sönnu þekkingar. Skynj-

un og skynsemi eru aðeins lægstu þrepin á hallartröppum skilningsins. Indverskir djúphyggjumenn fullyrða, að þar séu önnur þrep ofar. Þeir halda fram, að hægt sé að þekkja metafysisk sannindi með beinni reynslu og menn þurfi því ekki að styðjast við getgátur og rökfræðileg heilabrot eða meðtaka í blindni neina ákveðna trú. Öll meginatriði indverskrar heimspeki eru sögð kennd af mönnum, sem sjálfir hafa séð og reynt innsta eðli mannlífsins, stigið öll þrepin upp að hallardyrum vizkunnar og fundið lykil lífsskilningsins. Í ljósi þessa skilnings eru þeir sagðir hafa skrifað hina fornu heimspeki Indlands, sem enn í dag heldur velli og stendur föstum fótum í indverskri þjóðmenningu og gefur henni enn líf, á sama tíma og þjóðmenning tuttugu og einnar stórþjóðar hefur fallið í gleymsku og orðið tortímingunni að bráð.

Rudyard Kipling, fulltrúi hinnar brezku yfirdrottnunar yfir Indlandi, virðist hafa haldið, að brezka heimsveldið gæti ekki hrunið né undirokaðar og vannærðar milljónir Indlands risið upp úr niðurlægingu sinni. Blekktur af þeirri villu að skoða hið yfirborðslega og stundlega sem hið varanlega, fannst honum sem hjörtu

mannanna mundu slá á annan hátt við Öxnafurðu en á Indus bökkum. „Austur er austur og vestur er vestur“, orti hann, „og það tvennt getur aldrei mætzt“.

En tíminn, þessi hljóðláti byltingaseggur, sem aldrei þreytist í dularfullri neðanjarðarstarfsemi sinni í mold viðburðanna, hefur byrjað að afhjúpa þessa villu Kiplings. Í vissum skilningi má þó þessa frægu setningu til sanns vegar færa. — Austur og vestur geta aldrei mætzt vegna þess að þau hafa aldrei skilið! Manneðlið er jafnan sjálfu sér líkt, þó að það kunni að birtast í mörgum myndum, — og þessar ólíku myndir þess eru ekki staðbundnar við „austur“ eða „vestur“. — Hve mörg eru þau lönd í hinum gamla heimi, sem hafa ekki einhvern tíma verið heimsveldi og staðið í fremstu röð? Hvar var menning vestursins á öld Vedabókanna? Hver leiddi vestrið fyrstu skref sín á braut menningarinnar? Hefur ekki vestrið þegið öll trúarbrögð sín frá austrinu? Hve mörg austræn menningarverðmæti hafa ekki auðgað vestrið í heimspeki, bókmenntum og vísindum?

Menningarauður Indlands og áhrif á menningu Vesturlanda eru ekki bundin við heim-

speki eina, þótt þau séu mest. — Ólíkustu menn eins og t.d. Goethe og Emerson annars vegar og H. C. Andersen og Boccaccio hins vegar hafa ausið jöfnum höndum úr þessum sjóði.

Kviður Hómers eru af mörgum taldar ortar eftir hinni indversku kviðu Mahabharata, sem er lengsta kvæði, sem ort hefur verið. — Söguefni beggja er hið sama. Margar gamlar indverskar sögur er að finna í vestrænum búningi í ævintýrum Grimms og Andersons, í Gesta Romanorum og Decameron, í Canterbury Tales Chaucers og jafnvel í leikritum Shakespeares.

Indverjar eru einnig hinir fyrstu brautryðjendur í málfræði og hljóðfræði. — Enn í dag er málfræði Paninis talin sú merkasta, sem skrifuð hefur verið.

Indland er vagga stærðfræðinnar. Indverjar fundu upp núllið og tugakerfið og kenndu Aröbum algebru, sem síðan barst þaðan til Vesturlanda. — Þeir kortlögðu himininn á undan öðrum þjóðum, og 2000 árum fyrir daga Kopernikusar skrifar óþekktur stjörnufræðingur í ritið Aitareya Brahman, að það sé misskilningur að halda, að sólin setjist eða komi upp.

Í raun og veru setjist hún aldrei, heldur haldi hún för sinni alltaf áfram og skapi til skiptis dag hérna megin og nótt hinum megin jarðarinnar eða nótt hérna megin og dag hinum megin.

Meðan Indverjar voru frjáls þjóð, stóðu þeir ekki að baki neinni annarri þjóð í vísindum, en heimspeki skipaði þar þó jafnan öndvegið, og hún ein hefur haldið velli í umróti síðustu alda.

Af þessu má m.a. sjá, að austur og vestur hafa aldrei skilið. Áhrif austursins á Vesturlönd, einkum í trú og heimspeki, hafa verið ómetanleg. En straumurinn hefur að sjálfsögðu ekki legið í vestur eingöngu. Áhrif Vesturlanda á Austurlönd hafa verið engu minni á síðari öldum, þó á annan hátt sé.

Hin mikla framsókn vestrænna þjóða hefur beint geiri sínum að raunvísindum, tækni og þjóðfélagsumbótum. — Indland fann einnig brátt púðurþef þessarar nýju menningar í vestri. Valdið kom í stað réttarins og í dag eftir aldagamla ánauð eru Indverjar fátækastir allra þjóða. En þessi fátækt er aðeins veraldleg. Þeir eiga sér stóran auð gamalla og nýrra menningarverðmæta og eru nú aftur frjálsir

til að hefja göngu sína til hinnar nýju menningar framtíðarinnar.

Á þessum tímamótum í viðskiptum vesturs og austurs hafa margir góðir menn og vinir indverskrar menningar látið í ljós þann ótta, að hin gamla menning og heimspeki drukkni í umróti þessara síðustu tíma tækni og auðhyggju. Þeir segja, að skólaæska Indlands lesi ekki lengur hinar fornu bækur, en snúi augliti sínu í vestur.

Max Müller segir svo: „Óttazt er, að þeir fáu menn, sem nema heimspekileg fræði, hverfi fullkomlega næstu eina eða tvær kynslóðir, þar sem ungt fólk nú á dögum (á Indlandi) hefur engan áhuga fyrir þessum fræðum, jafnvel þó það sé alið upp með Brahmönum, og er heldur ekki hvatt til þess“. — Þessi ótti hins gamla fræðaþular er þó sennilega ástæðulaus. Æska Indlands í dag skilur réttilega, að annars er nú meiri þörf en heimspeki einnar saman.

Bretar yfirgáfu í Indlandi meira en 300 milljónir manna, sem aldrei var kennt að lesa eða draga til stafs. — Á hverju misseri hafa menn fallið hrönnum saman og falla jafnvel enn úr hungri og hvers kyns sjúkdómum, vegna þess

að varla meir en einn hundraðshluti af auðlindum landsins er nýttur með nútíma tækni. Öll alþýða manna var og er of fátæk til að geta tileinkað sér hinn mikla arf. Hann hefur verið eign fárra, — sárafárra manna. Æskan í dag hefur vaknað til skilnings um, að áður en menn geta eignazt hin dýrmætu andlegu verðmæti Indlands, verður a.m.k. að kenna þeim að lesa og skrifa. Það verður að gera þúsundunum, sem enn láta fyrirberast á gangstéttum borganna og í stráhýsum þorpanna, kleift að búa í húsum. Börn hins nýja Indlands verða að fá nægan mat til að ná eðlilegum þroska. Fyrst þegar menn hafa fengið a.m.k. lágmarks menntun og efnahagslegt frelsi, er tímabært að ætlast til, að menn hafi tíma og ástæður til að sinna heimspeki, bókmenntum og listum.

Þessi kynslóð og hin næsta þurfa á öllum kröftum sínum að halda í hinni þjóðfélagslegu og efnahagslegu uppbyggingu landsins. Hin þriðja kynslóð mun snúa aftur til hins forna menningararfs, — ekki sem fámennur hópur, heldur þjóðin í heild.

Á okkar tímum geta austur og vestur skipzt á stórum og dýrmætum gjöfum. Þau vísindi og þær þjóðfélagsumbætur, sem Vesturlönd

hafa skapað í blóðugum fæðingahríðum nýrra tíma, má engan veginn vanmeta. Án þess að austrið þiggi þá gjöf og tileinki sér þjóðfélagsumbætur og vísindi vestursins, á austrið sér enga framtíð — engan líkama.

Ef Vesturlönd hafna gjöf austursins — framlagi þess í trú og heimspeki, verður menning þeirra hol og innantóm og maðurinn hjól í fullkomnu segulverki án anda og sálar.

Hin nýja menning framtíðarinnar rís í þessari baráttu andstæðra afla. Þessum viðskiptum lýkur hvorki með sigri austurs né vesturs. Afleiðing þeirra verður ný menning, sem stendur bæði þeirri gömlu austrænu og vestrænu menningu framar.

Um aldir hafa Vesturlönd beitt öllum kröftum sínum að því hlutverki sínu að finna hinni nýju menningu framtíðarinnar hæfan líkama. Enn fleiri aldir hefur austrið einbeitt sér að þeirri köllun sinni að fá manninn til að uppgötva sál sína.

Við, sem nú lifum, sjáum umbrot og byltingar alls staðar í kringum okkur, vegna þess að við lifum í aftureldingu þeirra tíma, þegar þetta tvennt skal mætast og skapa nýjan heim og nýja menningu.

RIG-VEDA

UM SÖMU MUNDIR og spámenn Ísraels skráðu hin fyrstu blöð heilagrar ritningar og egypzkir prestar færðu í letur bók hinna dauðu, þá bók er vera skyldi sálum framliðinna leiðarvísir um rétta framgöngu og rétt svör við spurningum konungs dánarheima, þegar sálin var þar vegin á vogarskálum í höll hans, eftir för hennar til jarðarinnar, — um sömu mundir og þó líklega heldur fyrr var ljóðabókin Rig-Veda samin.

Skáldin, sem hana ortu, höfðu aldrei séð bók. Rig-Veda var fyrsta bók hins hvíta kynstofns (Aríanna) og er líklegast elzta bók veraldarinnar. Um hana segir hinn lærði þýzki fræðimaður, sem fróðastur er Vesturlandabúa um indverska heimspeki, prófessor Max Müller: „Meðal hinna mörgu bóka, sem geyma sögu hins ariska kynstofns, skipar Rig-Veda öndvegi um allar aldir. Hún er elzta bókin í bókhlöðu mannkynsins, eldri en Zend Avesta og Hómer“.

Vafalaust má þó teljast, að skáldskapur hafi

verið iðkaður öldum saman fyrir daga þessarar bókar. Í Rig-Veda hefur ljóðagyðjan þegar slitið barnsskóm sínum. Í ljóðum þessarar bókar er ekki að finna einkenni byrjandans. Tamning máls og meðferð yrkisefna hafa þar náð þeirri fullkomnun, sem hinar fyrstu kynslóðir skáldanna hefðu ekki getað skapað. Um þessi ljóð Rig-Veda segir próf. Mac Donald m. a.: „Þessi ljóðræni skáldskapur, sem er miklu eldri öðrum bókum í sögu hins indó-evrópska kynstofns, einkennist, svo gamall sem hann þó er, af fágun og fegurð í hugsun og leikni í meðferð máls og háttar“.

En hve gamall er þá þessi elzti skáldskapur sögunnar? Aldur hans veit enginn nákvæmlega. Vissa er þó fyrir því, að bókin sjálf er ekki yngri en 3500 ára gömul, en kvæði hennar vafalaust miklu eldri. Sumir indverskir fræðimenn telja ljóðin 5000 ára gömul, aðrir allt að því 8000 ára (Tilak t.d.) Prófessor Jocobi telur þau a.m.k. 6500 ára og byggir það á stjarnfræðilegum útreikningum.

Veda-bækur eru fjórar að tölu, Rig-Veda, Yajur-Veda (sem skiptist í hina hvítu og svörtu Yajur-Veda), Sama-Veda og Atharva-Veda.

Þegar Aríar komu til Indlands, var þar fyrir þjóð, er stóð á háu menningarstigi og hafði þroskað með sér trúarhugmyndir og venjur á ýmsan hátt ólíkar þeim, sem Aríarnir fluttu með sér til hinna nýju heimkynna. Til að vega upp á móti þessum trúarhugmyndum heimaþjóðarinnar (Dravidanna) er talið að Rig-Veda hafi verið sett saman.

Yajur-Veda og Sama-Veda hafa lítið sjálfstætt gildi. Þær eru að mestu endurómur úr Rig-Veda og voru handbækur ætlaðar til söngs, sem sunginn var við ýmsar helgiathafnir, þegar guðunum voru færðar fórnir eða þegar mjöðurinn s ó m a var búinn til drykkjar.

Atharva-Veda er framlag hins gamla Indlands til hinnar nýju menningar, sem reis með komu Aríanna. Margar fornar trúarhugmyndir lifa þar áfram í samfélagi við hina nýju guði. — Af þessum orsökum var Atharva-Veda lengi ekki viðurkennd sem Vedabók. Frá bókmenntalegu sjónarmiði stendur hún þó aðeins Rig-Veda að baki.

Hver Veda-bók skiptist í þrennt: M a n t r a s, ljóð eftir ýmsa höfunda, sem sett voru saman í kvæðasafn er nefnist Samhita (sam = saman, hita = setja), B r a h m ö n u r, sem fjalla

um boðorð og helgisiði, og loks Uphanishada, sem fjalla um heimspeki.

Mönturnar eru þannig trúarljóð, samin af skáldunum. Brahmönur eru lög og kreddur trúarinnar, samin af prestunum. Uphanishadar eru andi trúarinnar, túlkaður af heimspekingum.

En í Rig-Veda eru ekki aðeins trúar- og heimspekiljóð í ætt við Völuspá og Hávamál. Þar er einnig að finna ljóð um siði og hætti Aríanna, bardagaljóð og ljóð um brúðkaup og jarðarfarir. — Skáldin yrkja um bóndann, sem erjar landið með plóg og herfi, haka og hlújárni, um akrana og vatnsveiturnar, sem notaðar voru um þurrkatímann til að bjarga uppskerunni frá eyðingu, og um nautpeninginn og brunnana, sem gáfu honum líf eftir að áin var þornuð upp. Þau kváðu um stríðsvagna og uxakerrur og vopn, sem slegin voru úr málmi. Þau ortu lofkvæði um hreysti ættarhöfðingjans, er mætti sem fulltrúi ættsveitarinnar á „alþingi", og um konunginn, sem þar var kosinn af þessum fulltrúum.

En framar öllu öðru ortu þau þó um guðina. Í ljóðum Rig-Veda er að finna fyrstu goðafræði heimsins og þangað sækir goðafræði

Grikkja og Rómverja og norræn goðafræði drjúgan efnivið. Það er að vísu vafasamt að tala um uppruna hugmynda og enn vafasamara að fullyrða, að þær eigi sér yfirleitt nokkurt algilt upphaf. En eftir þeim bókum, sem menn verða að sækja þekkingu sína til, er ljóst, að jafnvel sjálft hugtakið guð kemur fyrst fram í þessari bók og berst þaðan vestur á bóginn frá Indlandi. — Í Rig-Veda er guð nefndur sanskrítarorðinu Deva (af div = skína) og merkir birtu eða ljós. Í grískri goðafræði er bæði hugtakið og orðið fengið að láni og faðir guða og manna er þar kallaður Zeus (Seifur). Þegar þetta hugtak nær Rómaveldi, fær það nafnið Deus og í norrænni goðafræði nefnist það Týr.

Af þessu dæmi einu má sjá hver áhrif þessarar bókar hafa verið á vestræna menningu. Efni margra kvæða hennar eru endursögð beint eða óbeint með vestrænum þjóðum og jafnvel Edda og Rig-Veda eiga margt sameiginlegt. nægir í því sambandi aðeins að benda á skyldleikann milli þeirrar skýringar, sem eddukvæði gefa á sköpun heimsins, og ljóðsins í Rig-Veda, sem fjallar um sköpunina og nefnist Púrúsa (heimsandinn). Kvæðið er þannig:

Þúsundhöfðaður, þúsundeygur og þúsundfættur var Púrúsa.
Hann hélt öllum heiminum í faðmi sér.
Púrúsa er allt þetta, allt sem var og allt sem verður.
Hann er konungur eilífðarinnar.
Slík er stærð hans og meira en þetta er Púrúsa.
Fjórðungur hans er veröldin, hitt er á himnum.
Þrír fjórðungar hans risu til himins.
Fjórðungur hans féll niður til jarðar.
Þar óx hann og varð öll veröldin,
bæði það, sem tekur til sín næringu og það sem enga fæðu tekur.
Hann er faðir Viraj.[1]
Og Viraj er móðir hans.[2]
Eftir að hann var borinn,
var hann þó að baki veraldarinnar eins og áður.
Þegar guðirnir fórnuðu Púrúsa,
sköpuðu þeir vorið úr merg hans.
Úr hita hans sköpuðu þeir sumarið.
Haustið sköpuðu þeir úr fórninni.
Sem fórn lögðu þeir Púrúsa á jörðina.
Með Púrúsa fórnuðu guðirnir Sadhyum[3] og spámönnum.
Merg hans var safnað.
úr honum gerðu guðirnir fugla loftsins og dýr merkurinnar,
— einnig þau, sem í þorpum búa.

Úr þessari fórn urðu kvæði og söngvar til,
hættir og helgiljóð.
Með henni eru fákar fæddir
og allt sem tvær raðir tanna hefur,
geitur, ær og kýr.
Þegar þeir limuðu Púrúsa sundur,
í hve marga hluta var honum skipt?
Hvað varð af munni hans og örmum hans,
lendum hans og fótum?
Brahmanar (kennimenn) urðu til úr munni hans.

1) „Viraj“ hið gagnstæða kyn, sem síðan skapar hinn ytri heim með Púrúsa.

2) Þegar Púrúsa er endurborinn af Viraj, birtist hann í tengslum við efnisheiminn.

3) Ákveðin tegund guða.

Rajanyar (stjórnendur og hermenn) úr örmum hans.
Vaisyar (kaupsýslu-, iðnaðarmenn og bændur) úr lendum hans.
Sútrar (þrælar) úr fótum hans.
Tunglið varð til úr anda hans,
sólin úr auga hans,
Indra og Agni úr munni hans,
Vayu (stormurinn) úr andardrætti hans.
Úr nafla hans varð miðhiminn til.
Úr höfði hans upphiminn.
Jörðin úr fótum hans.
Þannig sköpuðu guðirnir heiminn.

Skáld Rig-Veda voru náttúrudýrkendur. Þau ortu um sólina, sem rís á hverjum morgni og vekur allt af svefni næturinnar. — Í fegurð morgunsins sáu þau hinn dularfulla mátt, sem vekur líf og kæti, og að baki þessarar fegurðar þóttust þau sjá guðdóminn. — Og þau sköpuðu gyðju úr fegurð morgunsólarinnar og nefndu hana Ushas, morgungyðju (Ushas er skylt Eos í grísku og Aurora í latínu). Hún var einnig nefnd dóttir himinsins. Þau kölluðu hana jafnvel móðir guða og andlit hins eilífa, og þau töluðu um hana sem tákn allra fórna.

Úr stjörnum næturinnar sköpuðu þau gyðjuna Nótt. Hún rekur svartnættið á flótta með ljósinu, sem stafar af skartklæðum hennar og gimsteinum, stjörnum og mána. Hún kallar bóndann heim af akri sínum, heim til þorpsins,

og menn og dýr taka á sig náðir undir skikkju hennar. Einnig hún er dóttir himinsins og systir Morgungyðjunnar.

Úr fegurð himinsins sköpuðu þau guðinn Varuna (það orð er af mörgum talið skylt Ouranos á grísku og Ahuramazda, guð ljóssins á persnesku). Himininn er feldur hans. Varuna verður síðar guð laga og réttar og guð refsingarinnar, sem þó er alltaf reiðubúinn að fyrirgefa þeim, er yfirbót gera. — Og hann verður einnig guð hins mikla lögmáls Rita, sem Lao Tze kallar T a o. Því lögmáli lýtur öll tilveran. Það heldur himintunglunum á braut sinni, það veldur komu árstíða og komu dags og nætur. Allar hinar reglubundnu hreyfingar náttúrunnar eru lög þess, og þau lög eru óhagganleg og eilíf. Fyrir þeim verða jafnvel guðirnir að beygja sig. Þegar þetta lögmál síðar var yfirfært á mannlega breytni, varð siðfræði til. Og Varuna guð lögmálsins Rita verður þess vegna einnig guð refsingarinnar, sem sér um, að hvert víxlspor af óhagganlegum brautum samræmisins verði máð út með vendi þjáningarinnar og einstaklingurinn knúinn aftur inn á hinar réttu brautir.

Úr ljósinu, sem nátengt er himninum, sköp-

uðu skáld Rig-Veda guðinn Mitra. Hann er jafnan í för með Varuna.

Úr sólinni sköpuðu þau guðina Surya, Pusan og Savitr. — Surya verður síðar guðinn Visnu — ein hlið hins þríeina guðs.

Savitr er ekki aðeins sól dagsins, heldur einnig hin ósýnilega sól næturinnar. Hann er hinn hvíti ás, ljóshærður og gullineygður.

Pusan er guð búenda, verndar akra og engi og vakir yfir nautpeningnum.

Úr helgum loga altarisins, ljósum himinsins og eldingunum sköpuðu skáldin guðinn Agni. Honum var ætlað að flytja fórnina til hins æðsta máttar og veraþ annig boðberi, sem flytur bænir manna til hæða.

„Ó, Agni", yrkir eitt skáldanna — „þiggðu þennan við, sem ég flyt þér, logaðu glatt og sendu úr faxi þínu helgan reyk þinn til efstu himna og lát hann renna saman við geisla sólarinnar".

Úr regninu sem fellur niður á þyrsta jörðina og bjargar uppskerunni undan svíðandi tungum þurrksins og mannfólkinu úr greipum hungurvofunnar, sköpuðu skáldin guðinn Indra. Hann er borinn í skýjum og er einnig guð stormsins og eldingarinnar. Með elding-

una að vopni sigrar hann meinvætti þurrksins (Vritra) og blóð hans fellur til jarðar.

Indra varð stríðsguð Aríanna í baráttu þeirra við þær þjóðir, sem fyrir voru í landinu. Án hans gátu þeir ekki sigrað í orustu. Hann á einnig í höggi við guði hinna innfæddu, m.a. Krisna, sem síðar (eftir að Bagavad Gita var rituð) verður einn helzti guð Indlands.

Hvar sem stríðsguðinn Indra fer, er vínguðinn Sóma sjaldan fjarri. Aríarnir virðast hafa verið drykkfelldir nokkuð, eins og títt er um „víkinga". Þjóðdrykkurinn var eins og vínguðinn nefndur Sóma. Skáldin kölluðu drykkinn guðaveig, því að þau álitu, að guðirnir drykkju sýnu meira en mennirnir. Þau héldu fram, að drykkurinn gerði hugann skýrari, innsæi dýpra og fyllti menn guðmóði. Sum skáldanna litu þó á vínið aðeins sem tákn guðdómsins, líkt og margir persneskir dulhyggjumenn hafa gert, og fyrir þeim hafði drykkja táknræna merkingu ekki ósvipað og vínneyzla við altarisgöngur í kristnum sið. Heimspekingurinn William James hefur á sama hátt á okkar tímum haldið fram, að vitund drukkins manns sé á vissan hátt í ætt við andlega reynslu djúphyggjumannsins. — Við verðum þó að líta

svo á, að yfirleitt hafi skáldunum aðeins þótt sopinn góður og notað trúna sem afsökun fyrir drykkju sinni, líkt og Forn-Grikkir drukku í blóra við guðinn Bakkus og Persar, sem drukku full Haoma, eða þá norrænir víkingar, sem hófu gleðskap sinn með því að lyfta hornum sínum Óðni til heiðurs.

Eitt skáldanna segir svo í kvæði, sem tileinkað er vínguðnum, Sóma:

Flyt mig, ó, Sóma, til bústaðar sólarinnar,
til hins eilífa heims, þar sem ljósið aldrei slokknar.
Flyt mig þangað sem Yama ræður ríkjum —
til hinna leyndu bústaða himinsins,
til hinna miklu vatna,
og lát mig dveljast þar að eilífu.
Flyt mig þangað, þar sem lifið er frjálst,
til hins þriðja himins himnanna,
til hins ljósa heims,
og lát mig dveljast þar að eilífu.
Flyt mig til heims vonarinnar og draumsins,
til landsins þar sem hinn gullni bikar Sóma er drukkinn,
og lát mig dveljast þar að eilífu.
til landsins sem á gnótt veizlufanga, þangað sem gleðin býr,
Flyt mig þangað, sem hamingjan býr og gleðin ræður ríkjum,
þar sem draumur allra drauma rætist,
og ger mig þar ódauðlegan.

Þannig létu skáld Rig-Veda fák sinn geysa. úr fyrirbrigðum náttúrunnar tókst þeim að skapa 333 guði og gyðjur.

Sumir, sem hafa aðeins yfirborðsleg kynni af þessum bókmenntum, halda að enginn mun-

ur sé á þessari náttúrudýrkun og animisma, trúnni á stokka og steina. Aðrir halda því fram, að skáld Rig-Veda trúi á marga guði og trú þeirra sé fjölgyðistrú.

Í landi eins og Indlandi á öld Veda-bóka, þar sem ólíkir menningarstraumar mætast, er rétt að gera ráð fyrir, að margar og ólíkar trúarhugmyndir hafi dafnað hlið við hlið með hinum mörgu trúarflokkum, sem þar voru til, bæði fornum og nýjum. Í Veda-bókum má þess vegna finna flest form trúarinnar. Rétt er að gera ráð fyrir, að á þeirri tíð, eins og enn í dag, hafi verið til fjöldi manna, sem trúði á persónulega guði. En því oftar sem maður les þessi kvæði, þeim mun sannfærðari verður maður um, að mörg skáld Rig-Veda trúa aðeins á einn guðdóm, þótt sá guðdómur hefði margar hliðar og gangi undir ýmsum nöfnum. Stundum er þessi æðsti máttur ávarpaður sem „Hann", stundum sem „Hún", stundum sem „Það".

Hvað þetta „Það" var, vissu þeir ekki, og skáld Rig-Veda tileinkuðu því stundum kvæði sín hinum óþekkta guði. — En náttúruna skildu þau og töldu sig skynja í henni og að baki hennar andardrátt þessa óþekkta guðs.

Náttúrufyrirbrigðin urðu þeim þannig gluggar guðdómsins, og gegnum þessa glugga töldu þau sig sjá hið bjarta ljós heimsins í og að baki allra lita. — Andann í og að baki allra veralda.

En þennan guðdóm, sem var ofar mannlegum skilningi, þekktu þau ekki, aðeins leiðirnar, sem til hans lágu; fyrirbrigði náttúrunnar. Þessi fyrirbrigði voru mörg og takmörkuð. En þau ein veittu þeim innsýn í guðdóminn. Úr hverju þeirra sköpuðu þau guð. Þess vegna urðu guðirnir eins og náttúrufyrirbrigðin margir og takmarkaðir. En í náttúrufyrirbrigðunum og að baki þeirra, í öllum hinum mörgu guðum og að baki þeirra var guðdómurinn einn og ótakmarkanlegur: Aditi, Brahma, Atma. Takmarkaðir menn skilja aðeins hið takmarkaða. Þess vegna birtist guðdómurinn þeim í mörgum gervum, í líki margra guða.

Höfundar Rig-Veda trúa á annað líf eftir dauðann. Þar er þó að vísu ekki hægt að finna jafnnákvæmar hugmyndir um tilveru annars heims eins og síðar varð.

Aríarnir voru sigurvegarar. Þeir voru ánægðir með þennan heim og hugsuðu lítið um þann næsta eins og oft vill verða um þá, sem vel vegnar. Trúhneigð er jafnan meiri meðal fá-

tæklinga en sigurvegara. Aríarnir voru gleðimenn og vildu njóta lífsins sem bezt þeir kunnu. Hugmyndir þeirra um himnaríki voru líkt og hugmyndin um Valhöll bundnar jarðneskum munaði eins og þeir þekktu hann bestan.

Yama (í Zend Avesta hinni persnesku Yma) er konungur dánarheima og hinnar hnígandi sólar. Hann var hinn fyrsti maður, sem fann leiðina til þessa lands hinna framliðnu. Þar ríkir hann sem húsbóndi og konungur og hýsir þann, sem að garði ber. Ríki hans var nefnt land feðranna. Sagt er, að þegar menn safnist til feðra sinna, liggi för þeirra yfir vatn og brú. Aðeins góðir menn komast þessa leið. Vondir menn fara til helheima, sem eru myrkir staðir og lágir.

Í Satapatha Brahmana er því haldið fram, að sálin eftir andlátið verði að ganga milli tveggja elda inn í annan heim. Sá eldur brennir vonda menn, en vinnur góðum mönnum ekki mein. Þar er því einnig haldið fram, að pund hvers manns sé eftir dauðann vegið á vogarskálum og hljóti menn laun eða refsingu annars heims eftir verkum sínum á jörðinni. Sagt er, að á þennan hátt sé úr því skorið,

hvort menn fari til himnaríkis, helheima eða verði sendir til jarðarinnar aftur.

Skáld Rig-Veda halda fram, að maðurinn hafi ódauðlega sál (Manas). Sálin er sögð aðsetursstaður hugsana og tilfinninga. Hún býr í hjarta manns. Annað orð, sem notað er um sálina, er Atman. Atman er í fyrstu hinn lifandi andardráttur mannsins. En skáldin eru ekki ánægð með þá skýringu. Þau víkka hugtakið og láta það einnig merkja blóðið í æðum manna, sem fóstrar og viðheldur lífinu. Loks komast þau að þeirri niðurstöðu, að Atman og sjálfur heimsandinn — innsti kjarni tilverunnar — sé eitt.

Heimspeki á sér ekkert upphaf fremur en hugmyndir yfirleitt. En þeir menn, sem halda, að upphaf lista, bókmennta og heimspeki sé að finna í bókum, munu uppgötva vöggu heimspekinnar í þessum ljóðum Rig-Veda. — Heimspeki hefst með spurningunni um uppruna og eðli tilverunnar. — Hver hefur skapað himin og jörð? Sumir svöruðu: „Guðirnir“. Öðrum fannst gátan þó ekki ráðin. „Hvað eru þessir guðir og hvaðan koma þeir?“ „Veit nokkur, hver skapaði guðina eða hvernig þeir voru skapaðir?“ „Var himinninn skapaður á

undan jörðinni?" „Hvernig sköpuðu guðirnir himin og jörð — og úr hverju?" — Sumir svöruðu, að guðirnir hefðu byggt allt þetta líkt og smiðir reisa hús úr viði. En þeir, sem voru heimspekilega sinnaðir, voru heldur ekki ánægðir með þessa skýringu. „Hvar óx það tré", ortu þeir, „er guðirnir notuðu sem efnivið í slíka byggingu?"!

Á þennan hátt hófst leit þeirra að hinni fyrstu orsök, sem setti veröldina á hreyfingu. Eða var hún sett á hreyfingu? Getur nokkuð valdið hreyfingu, nema hreyfingin sjálf? Hefur algjör kyrrstaða nokkurn tíma verið til, og er nokkur ástæða til að leita hinnar fyrstu orsakar, upphafs hreyfingarinnar? Getur hreyfingin ekki verið eilíf? Og var nokkur sköpun til? Var ekki sköpunin, tilveran, líka eilíf? „Tilveran hlýtur að hafa átt sér upphaf", sögðu aðrir. En þeir voru óðara spurðir: „Hvað var áður en tilveran varð til, — var það tóm, ginnungagap — eða?"

Og þegar hér var komið, þraut orðaforða þeirra um stund, því að enn var ekkert orð til yfir hið ótakmarkanlega. Skáldin sáu, að óskynsamlegt var að segja, að tilveran hafi verið sköpuð úr engu. Hins vegar vildu sum

skáldin trúa því, að hún hafi verið sköpuð af guðunum og fyrir daga þeirrar sköpunar gat því þessi tilvera ekki verið til! Hvaða lausn fundu þau þá á gátu sköpunarinnar? Eitt skáldanna kemst endanlega að þeirri niðurstöðu, að í „upphafi“ hafi hvorki verið til veröld — né heldur tóm eða ginnungagap. Þá voru aðeins hin miklu vötn. Eitthvað utar og ofar mannlegu hugmyndaflugi, eitthvað sem skynsemi manna nær ekki til. Skáldið efast jafnvel um, að sjálfur guð þekki þennan leyndardóm sköpunarinnar. Það kveður:

Þá var hvorki það sem er, né það sem er ekki.
Þá var hvorki loft né himinn að baki þess.
Hvað var? Hvar? Stjórnað af hverjum?
Var vatnið hið mikla djúp?
Þá var hvorki dauði né eilífð.
Engin skil voru dags og nætur.
„Það“ andaði án andardráttar.
Handan þess var ekkert.
Sjálft myrkrið var myrkri hulið.
Allt var sær án ljóss.
„Það“ duldist í tóminu
og fæddist í líki þessarar tilveru
fyrir tilstyrk hitans.
Ástin kom til þess.
Hún var grein af meiði hjartans.
Skáld, sem leituðu vizku hjartans,
fundu takmörk þess, sem er
í því, sem er ekki.

Ofinn var strengur úr geislum.
Var nokkuð fyrir ofan? Var nokkuð fyrir neðan?
Til var sköpun og til voru öfl.
Kraftur hið neðra. Vilji hið efra.
Hver veit þá, hver hefur skapað þetta,,
hvaðan þessi veröld hefur komið?
Guðirnir eru yngri en þessi sköpun.
Hver veit þá, hvaðan hún er komin?
— Hann, sem allt þetta er komið frá,
hvort sem hann skapaði það eða skapaði það ekki
— hinn hæsti andi á hinum hæsta himni —
— hann veit, — — — eða veit hann það ekki?

Skáld Rig-Veda leituðu ekki aðeins að hinni fyrstu orsök heimsins, — ef hún var þá til — heldur einnig að þeirri lind guðdómsins, sem allir guðirnir eru runnir frá. Þau tóku að skipta hinum mörgu guðum í stærri og stærri flokka í guði jarðarinnar, í guði sólarinnar, í guði loftsins og guði hinna æðstu himna. Loks kváðu þau upp úr um það, að til væri aðeins einn guð. Eitt skáldanna segir:

Því, sem er eitt (ekam santam), gefa vitrir menn mörg nöfn
Þeir kalla það Agni, Yama, Matarisvan".
Þeir kalla hann Indra, Mitra, Varúna,
Agni og hinn vængstyrka Grautman.

Forn-Egyptar og spámenn Ísraels komust að sömu niðurstöðu: „Drottinn skapari þinn er einn." en í Palestínu var þessum skilningi náð

eftir blóðug stríð við aðra guði, valdbeitingar og ofsóknir. Á Indlandi varð þessi þróun aftur á móti árekstralaus. Hinir mörgu guðir höfðu þar aldrei verið annað en mismunandi tákn hins eina, og skáld Rig-Veda voru upp úr því vaxin að deila um, hvert hinna mörgu nafna guðdómsins væri hið eina rétta. En hinn eini guðdómur skálda Rig-Veda var ekki karlmaður eins og guð Ísraels. Hann var ekki einu sinni í mannsmynd. — Um þetta segir próf. Max Müller: „Áður en söfnun Rig-Veda Samhita lýkur, hefur sú sannfæring skapazt, að til væri aðeins einn guð, hvorki karlkyns né kvenkyns, — guð ofar eiginleikum og persónuleika mannlegrar náttúru, en engu að síður var í raun og veru átt við þennan guð með nöfnum slíkum sem Indra, Agni, Matarisvan ... Í sannleika sagt höfðu skáld Rig-Veda sett fram sömu hugmynd um guðdóminn og nokkrir kristnir heimspekingar í Alexandríu báru fram síðar, en er jafnvel í dag ofar skilningi margra þeirra, sem kalla sig kristna".

Loks með hugmyndinni um hinn eina guð eignuðust skáldin orð um hugmynd, sem lengi hafði vakað óljóst fyrir þeim, en þau aldrei getað fyllilega mótað. Þau eignuðust orð, hið

fyrsta orð allra tungumála um hið ótakmarkanlega og eilífa; hið *absoluta*. Þetta orð var *aditi*:

Aditi er upphiminn. Aditi er miðhiminn.
Aditi er faðir, móðir og sonur.
Aditi eru allir guðirnir, allir kynþættir manna,
allt sem er, og allt sem verður.

Og í ljósi þessa skilnings sköpuðu skáldin nýtt guðaheiti — Hiranyagarbha (síðan Brahma) — hinn gullna frjóanga, sem er kjarni allrar tilveru. Eitt þeirra kveður:

Eins og gullinn frjóangi reis hann í upphafi;
hinn eini guð allrar tilveru.
Hann skapaði jörðina og himininn.
Hvaða guð eigum við að tilbiðja með fórn okkar?
Hann gefur okkur anda, hann gefur okkur styrk.
Allt lýtur orði hans, jafnvel guðirnir.
Skuggi hans er dauðinn og eilífðin.
— Hvaða guð eigum við að tilbiðja með fórn okkar?
Hann er hinn eini konungur veraldarinnar,
alls sem anda dregur, alls sem vakir og sefur.
Hann er hinn eilífi guð alls, bæði manna og dýra.
— Hvaða guð eigum við að tilbiðja með fórn okkar?
Tign hans og veldi sýna þessi snæviþöktu fjöll,
hafið og hinir djúpu og duldu straumar.
Hönd hans eru þessar víðu lendur.
— Hvaða guð eigum við að tilbiðja með fórn okkar?
Hann gerir himnana bjarta og jörðina trausta.
Hann skapaði hinn efsta himin.
Hann skapaði geiminn.

— Hvaða guð eigum við að tilbiðja með fórn okkar?
Þegar hin miklu ágústvötn komu
með frjóanga tilverunnar í faðmi
kviknaði loginn og lífsandi guðanna varð til.
— Hvaða guð eigum við að tilbiðja með fórn okkar?

Ljóð Rig-Veda eru þannig upphaf hinnar skráðu heimspeki Indlands. Í þeim er að finna upphaf allra grundvallarhugmynda hennar í sinni frumstæðustu mynd:

Í þessum ljóðum reyndu skáldin að öðlast innri trúarlega reynslu með bæninni og með söngvum, sem þau ortu til hinnar rísandi sólar, til sólsetursins og til dagsins, þegar sól fór hæst. — Þessi leit inn á við þróast síðar upp í þá heimspeki, sem almennt er kölluð yoga.

Fórnarljóð Rig-Veda vaxa smám saman og verða hin viðurkennda guðfræði prestastéttarinnar. Ljóðið um hinn gullna frjóanga Hiranyagarbha verður upphaf heimspekinnar um samband guðs við veröldina.

Kenningin um Rita, lögmál samræmisisins, sem heldur öllum hlutum á braut sinni, þróast síðar upp í karmaheimspekina og hún leiðir aftur á vissan hátt til kenningarinnar um hringferðir mannssálarinnar um hinar þrjár veraldir, kenningarinnar um dauða og endurfæðingu.

Með þessum ljóðum eru fyrstu sporin á leið lífsskilningsins stigin. Það hvílir ferskur morgunsvali yfir vötnunum. Skáldin eru frjáls. Þau eru ekki beygð af valdboði neins harðstjóra. Þau lúta ekki einokun neinna trúarbragða. Vald prestanna var þá ekki til. Ekkert goðalíkneski né hof hafði verið reist. Þau óttast ekkert vald, hvorki á himni né jörðu. Engin yrkisefni og engar hugmyndir eru þeim tabú, sem ekki má ræða.

Meistarinn frá Nazaret var ekki borinn í kristnum söfnuði og játaði engin trúarbrögð, heldur sat hann við sjálfa uppsprettu trúarinnar og nam þar lærdóm sinn. Sú uppspretta og hann sjálfur var eitt. Einmitt vegna þessa frelsis gat hann orðið höfundur trúarbragða og kennt mönnum hin æðstu lífssannindi.

Meistari Búdda játaði engin trúarbrögð, en nam lífsspeki hinnar sömu uppsprettu trúarinnar í einveru Uruvelaskóga. Einmitt vegna þess að hann eins og Kristur þekkti anda trúarinnar og var ófjötraður af hinum dauða bókstaf prestanna og ritninganna, gat hann vísað mönnum leiðina til fullkomnunar.

Lao Tze og Múhammeð urðu trúarbragðahöfundar vegna þess, að þeir játuðust ekki und-

ir nein trúarbrögð og voru frjálsir til að leita hins sanna guðdóms ófjötraðir af trúarkreddum, misskildum erfðakenningum og helgisiðum.

Skáld Rig-Veda áttu sér einnig þetta sama lýsigull, sem var og er hyrningarsteinninn í öllum hinum háreistu musterum aldanna. — Þau áttu sér andlegt og veraldlegt frelsi.

UPANISHAD

LOKAKAFLI hverrar Vedabókar er kallaður u p a n i s h a d . Bókstaflega þýðir það að „setjast niður nálægt“ (Upa ni sat). — En í dag má sjá á Indlandi hóp lærisveina í görðum, götum og á torgum sitja í hvirfingu kringum fræðara sinn og hlýða á það, sem hann hefur fram að færa. Uphanishad þýðir þannig þau fræði og þá heimspeki, sem kennd var í hinum forna indverska skóla.

Þessar bækur eru sagðar 108 að tölu. Þær eru skráðar af mörgum og ólíkum höfundum. Hinar elztu þeirra eru um það bil 3000 ára gamlar og því skráðar fyrir daga Búdda. Hinar yngstu eru frá þriðju öldinni fyrir Krists burð.

Um nöfn og ævi höfundanna vita menn næsta lítið. Á sama hátt og höfundar Íslendingasagnanna láta þeir ekki nafn síns getið, en tileinkuðu verk sín guðunum.

Með upanishödum og með kenningu og bókmenntum Búddismans nær indversk heimspeki hátindi sínum. Þær eru þó ekki ný stefna

í indverskri heimspeki, heldur framhald þeirrar þróunar, sem hefst með Veda-bókunum. Samhengið helzt órofið. Höfundar upanishadanna lögðu þó meiri áherzlu á að kenna mönnum rétta breytni, en skeggræða trúarsetningar gamalla ritninga.

Trúarþulur og gamlar bænir töldu þeir haldlitlar og óvænlegar til skilnings og þroska. Og þeir virðast ekki heldur hafa borið neina sérstaka virðingu fyrir hinni þjónandi klerkastétt sinna tíma. „Þeir, sem iðka messugerðir, halda að þeir séu menn lærðir og gáfaðir, en skjögra þó raunar áfram í ráðleysi líkt og blindur leiði blindan.“ — Stundum eiga þeir til að skopast góðlátlega að prestunum fyrir að gera sér trúna að atvinnu og afla sér á þann hátt matar og drykkjar. Þó eru þeir engir uppreisnarmenn í trúmálum. Persónulega trúa þeir að vísu ekki á hina gömlu guði. Samt ráðast þeir aldrei gegn þeim né afneita þeim.

Þeir líta á sig sem fræðara. Hæfur fræðari kannar fyrst hæfni og þroska nemenda sinna og hagar síðan fræðslu sinni eftir getu þeirra. Ef hann vill leiða þá til dýpri og hærri lífsskilnings, verður hann fyrst að stíga niður til þeirra eigin hugmynda og nota þær og aðra

þekkingu þeirra og reynslu við útskýringar sínar og fræðslu um hinn æðri veruleika. Aðeins á þann hátt er honum unnt að koma nemandanum í skilning um óhlutstæða heimspeki. Það er tilgangslaust að bera á borð fyrir menn meiri þekkingu en þeir eru færir um að tileinka sér.

Hugmyndirnar um hina gömlu guði voru fornar og rótgrónar í vitund manna. Það sem höfundar upanishadanna vildu kenna mönnum, var, að til væri aðeins einn sannur guð, sem væri kjarni allrar tilverunnar og hinn innri veruleiki í lífi hvers manns. Sjálfsþekking var því hið sama og að skilja hinn eina guð. Þeirra hlutverk var að vísa mönnum leiðina til sjálfsþekkingar, sem ein veitir friðlausum anda mannsins fullkomið frelsi og jafnvægi. En nemandinn á erfitt með að tileinka sér óhlutstæðar hugmyndir. — Hann vill trúa á eitthvað áþreifanlegt, a.m.k. eitthvað nógu líkt honum sjálfum til að hann fái skilið.

Fræðarar uphanishadanna gera sér fulla grein fyrir þessu. Þegar þeir vilja koma nemanda sínum í skilning um, að til sé aðeins einn raunverulegur guð (á sanskrít Brahman), sem allir hlutir eru komnir frá, reyna þeir

ekki þegar í stað að brjóta niður hugmyndir hans um hina mörgu guði, heldur segja þeir honum, að Brahman sé faðir guðanna, að frá honum séu allir guðirnir komnir, að Brahman og allir hinir mörgu guðir og allt annað í tilverunni sé hinn sami guðdómur. Þannig hyggjast þeir smám saman leiða nemandann frá hugmynd hans um marga guði til hins eina.

Meðan þessum skliningi er ekki náð, eru menn látnir í friði með a ð dýrka þann guð, sem þeim geðjast persónulega bezt að og er í mestu samræmi við þroska þeirra.

Frumstætt náttúrubarn, sem á líf sitt og afkomu undir náð og miskunn náttúruaflanna og óttast storminn, sem tætir strákofa þess sundur og feykir jafnvel öllu þorpinu burt, eldinguna, sem dauðinn heldur í hendi sér, — myrkur næturinnar fullt af galdri og illum öndum, villidýrum og ógnir skógarins, sem leynast í kræklóttum greinum, sem andsetnar eru af dísum og nornum. Þetta frumstæða náttúrubarn er látið í friði með að tilbiðja slönguguð, eða þá fljót eða tré, mánann eða sólina. Aðrir eru á sama hátt látnir í friði með að tilbiðja Visnu, Agni og Indra.

En smátt og smátt reyna fræðarar upan-

ishadanna að snúa mönnum frá hinum mörgu guðum og með einföldum orðum og líkingum að leiða menn til skilnings á sjálfum sér og hinum sanna guði, eða eins og þeir orða það, — „frá hinu óraunverulega til veruleikans, frá myrkri til ljóss, frá dauða til eilífðar“.

Írlendingur nokkur, sem beðinn var að skilgreina ómælisgeiminn, svaraði því til, að ómælisgeimurinn væri tómur kassi — eftir að lokið hefði verið tekið af, botninn sleginn úr og hliðarnar brotnar niður. Líkt og loftið í kassanum er takmarkað frá öðru lofti er maðurinn skilinn frá uppruna sínum og hinu rétta eðli: guðdómnum. — Að taka lokið af, slá botninn úr og brjóta niður hliðar hinnar takmörkuðu tilveru sinnar, er sú leið, sem manninum er boðuð til að öðlast frelsi og endurheimta sitt rétta ótakmarkaða eðli.

Þennan samruna við guðdóminn, sem sálin hefuur raunar alltaf verið hluti af, telja höfundar upanishadanna hina æðstu hamingju lífsins.

Ef maðurinn keppir að einhverju öðru lægra takmarki en þessu, veitir það honum aðeins stundarfrið. Mannleg fullkomnun verður að lokum takmark hvers einasta manns. En sú

fullkomnun er ekki þróun frá hinu „lægsta til hins hæsta“, þó svo kunni að virðast. Eins og guð er fullkominn, þannig hefur kjarni mannsins, sjálf hans, alltaf verið fullkominn. En þó þessi guðlegi neisti búi í hverjum manni, er hann þar ekki einráður. Hann vekur aðeins eilífðarþrá mannsins og bendir honum upp á við til hins háa takmarks. En remma moldarinnar er í blóði mannsins og gerir hann að hálfu dýr, hálfu mann og hálfu guð. Áður en maðurinn getur birzt, verður dýrið að vera algjörlega tamið og láta að stjórn hans. Áður en guðinn birtist, verður maðurinn að játast að fullu undir stjórn hans.

Skynsemin getur ekki lyft manninum upp yfir stig dýrsins, því eins og hinn frægi þýzki heimspekingur Kant segir: „Það, að maðurinn hefur skynsemi, getur á engan hátt lyft honum upp yfir dýrið, ef hann beitir skynsemi sinni á sama hátt og dýrið beitir eðlishvöt sinni“.

Á vissu stigi þróunar sinnar leita menn aðeins hins „veraldlega“. — Í Chandogya upanishad segir: — „Og Virocana hélt til Asuranna til þess að boða þeim þá kenningu, að dýrka skyldi aðeins holdið, því að þeim, sem dýrk-

ar holdið og þjónar því, mun vel líða þessa heims og annars".

En andi mannsins finnur þar enga varanlega hamingju. Hann stefnir hærra og sættir sig ekki við að öðlast aðeins hverful gæði fjármuna og hóglífis: „Dauðinn mælti: — „Gott er eitt — þægilegt annað ... Þeim, sem halda sig við hið góða, mun vel farnast, sá sem kýs hið þægilega, nær ekki marki sínu".

„Fjármunir gera engan hamingjusaman. Hygginn maður, sem þekkir eðli hins ódauðlega, leitar ekki neins varanlegs í heimi hverfulleikans." ... „En þú, Nachiketas, ... þú hefur ekki gengið auðbraut veraldarinnar, þar sem svo margir menn týnast" (Kata upanishad).

Meðan maðurinn vinnur verk sín í eigingjörnum tilgangi, veitist honum engin hamingja. Leiðin til sjálfsþekkingar og lífshamingju er rétt breytni, og rétt breytni er að lifa öðrum, en ekki sjálfum sér.

Á þann hátt eru takmarkanir manna smám saman brotnar niður og heimur þeirra verður víðari og bjartari.

Í sumum hinna yngri upanishada er því haldið fram að hægt sé að ná þessu marki með

meinlætalifnaði, en það er í andstöðu við anda og kenningu hinna gömlu upanishada: Ástæður meinlætamannsins eru oft sjúklegs eðlis, eða þegar bezt lætur af eigingjörnum toga spunnar. Hann afneitar heiminum og tekur engan þátt í þjáningum og lífi annarra manna. Hann hjálpar engum og er framvindu mannkynsins gagnslaus, en reynir að öðlast m u t k i (lausn) sér einum til handa. — Í öðru lagi nær hann ekki því marki eftir þessari leið, og þó að því jafnvel stundum kunni að virðast náð, er það ekki varanlegt, því að markinu verður aðeins náð í samfélagi og samstarfi við aðra menn.

En þó upanishadar hafi yfirleitt ekki trú á meinlætalifnaði, verða menn að losa sig við illar tilhneigingar. Menn mega ekki taka líf annars manns undir neinum kringumstæðum. Þeir mega ekki heldur stela, ekki heldur gefa sig á vald reiði eða illgirni, ekki haturs eða fégræðgi. — Upanishadar fordæma ekki kynhvötina. Henni er þar gefin víðtækari merking en almennt er gert. Á Vesturlöndum er hún af ýmsum siðferðispostulum talin „óhrein" og rót „syndarinnar". Vitanlega er þessi kenning um „óhreinleika og synd" ekkert annað en

afbrýðisemi og bældar hvatir, sem stíga í stólinn dulbúnar hempu vandlætingarinnar og hylja hið rétta andlit sitt sem vandlegast undir grímu trúarinnar. Fræðarar upanishadanna líta á kynhvötina í öðru ljósi. Hún er miklu víðtækari en svo, að hægt sé að binda hana við eðlun mannfólksins eingöngu. Í raun og veru er hún hinn rauði þráður allrar tilverunnar, hinar tvær andstæður, sem skapa allt líf. Hana er að finna frá hinu lægsta til hins hæsta. Hún er ekki synd, hún er hrein eins og sjálfur guðdómurinn. Og í innsta eðli sínu er hún ein af birtingum hans — hið skapandi afl, sem nær jafnt til hvatanna, tilfinninga hjartans og andans. Þetta skapandi afl er eitt og hið sama, þó að það birtist á ýmsum stigum. Það, sem hinir gömlu lærifeður kalla ást, á sér þrjú stig ólík að vísu, en er þó sama aflið. Þessi þrjú stig ástarinnar eiga sér líffræðilegar samstæður — kynfæri, hjarta og heila. Þessi stig verka að sjálfsögðu hvert á annað, en eitt þeirra verður þó ráðandi í manneðlinu á hverjum tíma. Hið fyrsta stig ástarinnar er eingöngu að fullnægja girndinni (kama). Þetta stig kenna fræðarar upanishada, að menn eigi að umskapa og nota orku þess til að byggja upp

hið næsta, sem nefna mætti stig djúpra tilfinninga, stig fórnfúsrar ástar, stig hjartans.

Þegar það stig nær yfirtökum, brýtur hin djúpa hamingja þess niður alla eigingirni og sérhyggju, — og manneskjan lifir ekki lengur sjálfri sér.

En þetta er ekki hæsta stig hennar. Það er venjulega bundið við konu, mann eða barn, en nær ekki nema að litlu leyti til veraldarinnar utan þess hrings.

Hið þriðja og æðsta stig hennar er hugræns eðlis: góðvild og samúð, sem þekkir engin takmörk og nær til alls. Á þessu stigi kennir hún bezt skyldleika síns við guðdóminn.

Þetta, sem gengur undir mörgum nöfnum á Vesturlöndum, kalla fræðarar upanishadanna eitt.

Sú krossfesting holdsins, sem boðuð hefur verið af ýmsum góðum mönnum í anda grískrar siðfræði, á litlum vinsældum að fagna hjá hinum merkari upanishödum. Ástin, þetta voldugа afl allrar sköpunar, er allt of djúpstæð í tilverunni til þess, að hún verði „upprætt", jafnvel á sínu lægsta stigi. Að reyna að uppræta hana jafnvel á fyrsta stigi sínu úr eðli manna, er því næsta brosleg tilraun í þeirra

augum. Án hins fyrsta stigs hennar getur annað stig hennar ekki birzt. Á sama hátt geta menn aðeins vegna reynslu hins annars stigs hennar, komizt upp til hins þriðja. Þannig kenna upanishádar, að „lífshvötin“ sé ein — og hún er guðlegs eðlis, — andstæðan, sem sameinast í nýju lífi, hinn rauði þráður allrar sköpunar, allrar tilveru.

Ástin er sterkasta aflið í heiminum og hún leiðir mennina til þess guðdóms, sem fræðarar upanishadanna segja, að bíði okkar að lokum.

Þekking og vísdómur er einnig í hávegum haft en án kærleika, réttrar breytni og fórnarstarfs í þágu annarra manna geta engar bækur veraldarinnar nokkurn tíma leitt neinn til hamingjunnar.

Til að gefa mönnum kost á að kynna sér að einhverju leyti anda þessara bókmennta, upanishadanna, skulu hér til færðir þrír stuttir kaflar teknir upp úr Chandogya upanishad, sem sýna á einfaldan hátt kenningu upanishadanna um manninn og guðdóminn.

HINN SANNI GUÐ

Allt þetta er guð. Lát manninn taka til íhugunar hina sýnilegu tilveru, þar sem hann fæðist, deyr og lifir í henni.

Maðurinn hefur vilja. Það, sem hann vill í þessu lífi, verður hann í hinu næsta. Lát hann því hafa vilja sinn og trú.

Atman, þú, sem veizt, líkami þinn er andi, gervi þitt ljós, eðli þitt orka Þú gefur öllu líf, lætur allt þrá, gefur öllu ilman. Þú ert allt þetta. Þú talar aldrei og þig undrar aldrei neitt.

Þú ert sjálfið í djúpi vitundar minnar, smærri en mustarðsfræið. Þú ert sjálfið í djúpi hjarta míns, stærra en jörðin, hærri en himininn, meiri en allar þessar veraldir.

Þú, sem ert allt þetta, ert hið sanna, guð. Þegar ég hverf úr þessum heimi, verð ég og það eitt. — Sá, sem hefur þessa trú, efast ekki. Þannig mælti Sandilya, já þannig mælti hann.

HINN INNRI VERULEIKI

„Þessi fljót, sonur minn, renna til austurs og vesturs. Þau renna frá hafi til hafs. Þau verða

sær. Og þegar þessi fljót verða sær, vita þau ekki meir hvaða fljót þau eru“.

„Á sama hátt, sonur minn, þegar öll þessi dýr snúa aftur frá veruleikanum vita þau ekki meir, að þau komu frá veruleikanum. Hvað sem þessi dýr kunna að vera hér, ljón eða úlfur, göltur, ormur eða mýfluga — það hið sama verða þau aftur og aftur“.

„Allt, sem lifir á rætur sínar í veruleikanum, hinum innri veruleika. Hann er sjálfið, og einnig þú, Svetaketu, ert hann“.

„Herra, seg mér fleira“, sagði sonurinn.

„Sem þú vilt, barn mitt“, svaraði faðirinn. „Ef einhver hyggi að rót þessa trés þarna, mundi trénu blæða, en þó lifa. Ef hann hyggi að krónu þess, mundi því blæða, en þó lifa. Ef hann hyggi að stofni þess, myndi því blæða, en þó lifa. Vegna hins lifandi sjálfs, sem í því býr, stendur það stöðugt, drekkur næringu og fagnar tilveru sinni.

Ef hið lifandi sjálf yfirgefur eina grein þess, visnar hún. Ef það yfirgefur aðra grein visnar hún einnig, og ef það yfirgefur hina þriðju grein visnar sú grein á sama hátt. Ef það yfirgefur allt tréð — visnar það allt“.

„Nákvæmlega á sama hátt, sonur minn,

skaltu leggja þér þetta á hjarta". — Og faðirinn hélt áfram: „Þessi líkami visnar og deyr, þegar hið lifandi sjálf hefur yfirgefið hann. Hið lifandi sjálf deyr aldrei. Allt, sem lifir á rætur sínar í veruleikanum, hinum innri veruleika. Hann er sjálfið, — og einnig þú, Svetaketu, ert hann."

„Herra, seg mér fleira", sagði sonurinn.

„Svo skal vera, barn mitt", svaraði faðirinn. „Færðu mér aldin þessa nyagrodha-trés barna".

„Það er hér, herra".

„Kljúfðu það".

„Það er klofið, herra".

„Hvað sér þú þar?"

„Ekkert, herra".

Þá sagði faðirinn: „Þessi ósýnilegi kjarni, sem þú getur ekki greint, er sjálfur kjarni hins mikla nyagrodha-trés, sem það er sprottið af".

„Trú þú mér sonur minn. — Allt, sem lifir, á rætur sínar í veruleikanum, hinum innri veruleika. Hann er sjálfið, — og einnig þú, Svetaketu, ert hann".

„Herra, seg mér ennþá fleira", sagði sonurinn.

„Sem þú vilt, barn mitt", svaraði faðirinn.

„Settu þetta salt í vatnskerið þarna, og bíddu mín hér á morgun“.

Næsta dag sagði faðirinn: „Færðu mér saltið, sem þú settir í vatnið í gær“.

Sonurinn fann það auðvitað ekki, því að saltið hafði samlagazt vatninu.

Faðirinn sagði þá:

„Hvaða bragð er af þessu vatni á yfirborðinu?“

„Það er salt“, sagði sonurinn.

„Hvaða bragð er af því við botninn?“

„Það er salt“, sagði sonurinn.

„Helltu því niður“, sagði faðirinn, „og bíddu mín hér á morgun“.

Hann gerði svo og fann þar þá aftur saltið, sem hann hafði sett í vatnið, því að salti verður ekki eytt. — Og faðirinn mælti: „Ekki heldur hér í þessum líkama skynjar þú andann, sonur minn, en hann er þar þó, því að allt, sem lifir, á rætur sínar í veruleikanum, hinum innri veruleika. Hann er sjálfið, — einnig þú, Svetaketu, ert hann“.

„Herra, seg mér fleira“, sagði sonurinn.

„Svo skal vera, barn mitt“, sagði faðirinn.

BORG GUÐS

Hari, om. — Þetta er borg guðs (líkaminn) og í henni er kóngshöllin (hjartað). Og í höllinni er hinn hvíti lótus (hin æðri vitund) og á lótusblóminu er perla ljóssins (Atman). Hennar skulum við leita — og reyna að skilja hana. Og ef einhver skyldi spyrja: „Hver er þessi borg? Hver er þessi höll? Hvað er lótus hjartans og perla ljóssins, sem við eigum að leita að og skilja?“ — Þá svörum vér: „Í perlu ljóssins í hjarta þér rúmast allir heimar. Í henni hvíla bæði himinn og jörð, bæði eldurinn og loftið, bæði sólin og máninn, bæði eldingin og stjörnurnar“. — Og ef einhver skyldi spyrja: „Ef öll tilveran er í þessari borg, hvað verður þá eftir, þegar elli og dauði fara herför til borgarinnar og brjóta hana niður?“ — þá svörum vér: „Þótt líkaminn hrörni, verður perla ljóssins ekki gömul. Líkaminn deyr — ekki perlan. Hún er hin sanna borg guðs. Hún er sjálfið, laust við elli og dauða, laust við sorgir, hungur og þorsta, þráir aðeins hið góða, þekkir aðeins hið sanna. Allur veraldarauður, sem menn afla sér á jörðinni, hverfur. Einnig það, sem menn hafa lagt í sjóð framtíðarhamingju sinnar með

fórnum og góðum verkum á jörðinni, eyðist að lokum.

Þeir, sem hverfa frá þessum heimi án þess að hafa uppgötvað sjálfið — hið sanna líf, — fyrir þá er ekki til neitt frelsi í nokkrum heimi. En þeir, sem hverfa héðan eftir að hafa uppgötvað sjálfið — hið sanna líf — þeirra bíður frelsi í öllum veröldum.